

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL

NÚMERO 41 / SEGONA ÈPOCA / JUNY DE 1998

**Consell Insular
de Mallorca**

Núm 41

Segona Època, juny de 1998

Edita: Consell Insular de Mallorca
Redacció: Servei d'Acció Social i Sanitat
General Riera, 67
07010 Palma
Tel.: 971 76 07 62
Fax: 971 76 19 52

Portada: **Bernat Crespí**

Maquetació
i impressió: Gràfiques Son Espanyolet

Dipòsit Legal: PM - 128 - 1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

ALGUNES APORTACIONS DE L'ANTROPOLOGIA APLICADA A LA INTERVENCIÓ EN EL CAMP DE LA VELLESA

Tòfol Sastre Ramis,
*Llicenciat en Antropologia Social i Cultural
i Treballador social.
Tècnic de l'Equip de Vellesa i Família del CIM*

En general, en analitzar les intervencions en gent gran (segurament ampliable a altres sectors de població), s'hi constata el caràcter ambigu que tenen les relacions de la societat amb el grup d'edat que conformen els vells, quan sota la preocupació per la consecució del benestar social -i més concretament de l'assistència i atenció als vells, sobretot a aquells amb facultats minvades- s'hi amaguen uns altres interessos a vegades utilitaristes que suposen una implantació de formes culturals de desvalorització dels menys aptes per realitzar activitats de prestigi social al mateix nivell que altres grup d'edat.

Als nostres vells se'ls ha dedicat una atenció especial essent objecte d'intervenció de nombrosos professionals, tant del camp social com de la salut, intentant intervenir en tots aquells aspectes que puguin millorar la seva situació vital. Així, amb el concepte paradigmàtic "d'integració social" tan utilitzat pel treball social, la tendència ha estat la intervenció encaminada a la participació del grup de persones, objecte d'integració, en la resta de la comunitat, amb la finalitat d'una integració del grup més reduït al grup més gran i amb això aconseguir la suposada igualació. Altra vegada, per a tal fi, s'han utilitzat tota mena de professionals especialitzats i així fomentar la participació on es mesclen factors tan diversos com el grup de pertinença, l'estructura del grup de vells, característiques psicosocials, etc.

Les diferents intervencions basades en posicionaments molt lineals es topen amb una sèrie de dificultats, a vegades justificades pel caràcter personal com la "presumpta inapetència" dels vells a l'hora de participar i un "desinterès general" cap al que els envolta. Això fa que, un cop més, els professionals hagin de centrar-se en intervencions més individuals, treballant les potencialitats de cada vell, les seves habilitats, però sense poder posar-les en pràctica en relació amb la resta de grup de població que està fora; sempre encaminant-se a adaptar l'individu al que l'envolta amb la finalitat de poder "acoblar-lo".

Quan es realitza un treball grupal amb majors internats en un centre residencial com el que vaig realitzar com a tècnic de l'Equip de Vellesa i Família (EVF) del Consell Insular de Mallorca (CIM) durant gairebé dos anys, un se n'adona que no es pot responsabilitzar només al vell, a l'individu, de "no interessar-se" pel que passa al seu entorn, "no tenir ganes de fer res", etc. Com passa en altres sectors, com puguin ser la infància maltractada, la població immigrant, o la dona que es fa càrrec

d'un malalt a la llar, s'han de tenir presents factors més amplis, visions més circulars; com "pensar" la problemàtica que volem analitzar i, sobretot, el marc cultural on es dona. Un ja ha conegut molts de "l'amonjaumes" i "madosantònies" com per creure que hi ha causes úniques, com les seves capacitats individuals, o el nucli de convivència en el que es troben, etc., que justifiquin la seva situació. Per respecte a ells no voldria que el que vaig a exposar quedàs com una mena de divagació teòrica, sinó que el meu objectiu també vol afegir elements per a una posterior pràctica.

Dificultats de participació social dels sectors "marginals"

És bon moment perquè en els equips multidisciplinaris (dedicats a la vellesa, a la infància, a la dona, a la marginació social, ...) es desenvolupin intervencions que tinguin més presents, entre d'altres, les concepcions culturals -en el nostre cas de les que parteixen els vells- per exemple en la construcció d'una identitat pròpia que coincideixi amb les seves ambicions; o també en la consecució de les seves necessitats de participació real en el desenvolupament del món que els envolta i no sols la satisfacció de les necessitats que la comunitat està disposada a solucionar i que porten el vell a una actitud més passiva i receptora de l'ajuda. Tot això amb el problema afegit de la dificultat de delimitar la realitat que se suposa amb la paraula vellesa i més si tenim en compte que la diferenciació del grup d'edat ve més determinada per factors creats històricament que per l'edat real.

Mai, abans, els vells no havien constituït una categoria tan homogènia i aïllable de la resta de la societat com ara. Les societats antigues no dividien la vida per edats; els vells eren assimilats als adults, no tenien una edat reconeguda. A les societats tradicionals el vell era un adult de més edat, mai no intervenen com a categoria social precisada d'unes atencions específiques o tan clarament diferenciades de la resta d'adults.

Mentre que a les societats tradicionals actuals el vell es torna a la manifestació del triomf del grup, en la nostra societat el vell rep missatges que afavoreixen ser representat com una càrrega i no sols a nivell del grup familiar, sinó també de la societat en general, de l'Estat. El vell es troba separat de la resta i no sols físicament (residències, centres específics, atencions especials, ...), sinó també culturalment. De cada vegada es tenen menys elements que afavoreixin tenir sentiments de pertinença a la comunitat que els envolta, perquè hi ha més dificultats a inscriure's a les activitats que des d'ella s'hi organitzen i a les que en gran part han perdut la seva vinculació. Amb tot això, les representacions col·lectives presents a la societat actual marcaran encara més les dificultats de relació entre les diferents parts.

Que no es doni una participació a nivell social d'un grup també s'ha d'entendre quant a què hi hagi dificultats en la comunicació dels diferents elements en interrelació i no sols perquè el grup en qüestió sigui més o menys participatiu, sinó també perquè el medi en què es troben no ho afavoreix. Alguns elements ens ho clarifiquen:

Primer, aquest medi social no sols es refereix a les estructures organitzatives de la vida en societat o a les institucions que el conformen, sinó també al medi cultural, que és el que emet tota una sèrie de signes, que simbolitza uns valors i normes que ajuden a la interacció de grups, referent al que no està clara la seva funció ni el seu rol social, com en el cas dels vells. Aquest valor simbòlic que suposa la comunicació quan ens relacionam, també s'ha de tenir pre-

sent a l'hora de fer front a altres elements que van més enllà de la participació dels vells, com pugui ser els maltractaments en la infància, o la integració de la població immigrant, etc.

Segon, a diferència d'altres plantejaments no estam parlant aquí d'equipaments urbans, d'espais, de barris, de recursos ciutadans, sinó de la cultura urbana entesa com la cultura en societat i com es manifesta en diferents grups de població, en el nostre cas amb problemàtica social. A partir d'ara, la participació en la comunitat també vol dir comunicar-se amb la resta, existeix una "simbòlica urbana" que s'ha de desxifrar com a emissors, transmissors i receptors de pràctiques ideològiques generals. Així, no anam a considerar només les característiques dels vells participants o d'activitats susceptibles de rebre més o menys participació, sinó una anàlisi qualitativa dels elements que afavoreixen o distorsionen la comunicació.

Tercer, concretament l'apropiació social de l'espai urbà, la participació en ell d'un grup de subjectes, serveix de referent per determinar la càrrega simbòlica que es percep de l'estructura urbana, de la societat en la que es troben i que influeix tant en el paper de l'individu en ella, en els sentiments de pertinença i en les representacions col·lectives que com a grups de ciutadans els ancians es fan, marcant tot això, en gran mesura, el grau de participació, el contacte, la comunicació d'ambdós elements en interrelació.

I quart, el context cultural i els seus elements seran també elements d'anàlisi en els que estan immerses totes les accions dels participants, de tal manera que d'aquest en dependrà el seu desenvolupament. Així, per exemple, no està clar si davant la possibilitat de trobar un paper d'acord amb les expectatives dels vells com a grup d'edat atenent la potencial adquisició de cert prestigi social, el mitjà cultural on aquest es desenvolupàs ho permetria.

Conclusions

Per intervenir en la participació dels vells en les activitats que es proposen des de les diferents institucions s'han de tenir en compte els aspectes que ens permeten identificar tot el procés d'assimilació d'un grup de població en el sector urbà, tan present en els estudis sobre població immigrant. Així, mentre que l'adaptació fa referència a les característiques personals, aptituds manifestes dels individus, la integració cultural ho fa al procés d'assimilació progressiva del comportament i conductes de la resta de ciutadans per part de l'individu. Aquests elements tenen la seva validesa en la seva relació en un marc "ecològic" més general.

En la intervenció en el camp de la vellesa, igual que en altres camps, cal des d'ara ampliar el marc d'intervenció amb les aportacions de l'antropologia tant a nivell individual-familiar, grupal o comunitari, tenint present, entre d'altres elements, l'estudi de les representacions, imatges, models culturals, dels símbols i dels sistemes de valors, etc. Concretament, com aquests elements influeixen en els sentiments de pertinença, d'adscripció dels diferents grups marginals a tota la societat que els envolta i el que això significa en el medi cultural en el que estan immersos, i en la manifestació de tot això en les problemàtiques de participació i comunicació.

En definitiva es tracta de reprendre el procés de socialització, "d'adaptació", de restablir un sistema de vinculacions tant individualment com grupal i veure com els nostres vells, nins, famílies en situació de necessitat, agafen com a "polissons" un tren que els passa "a tota marxa".